

ПРЕГЛЕДНИ НАУЧНИ РАД / REVIEW ARTICLE

Примљен: септембар 2013.

Received: September 2013.

Аднан Тулић

Кантонално тужилаштво Унско-санског кантона, Бихаћ

ИНСТИТУТ УСЛОВНОГ ОТПУСТА У КРИВИЧНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ У БиХ – *pro et contra*

*Условни отпуст, као кривичноправни институт, по мишљењу многих аутора, занемарен је у новијој стручној јавности. Ово се посебно реферира на нас у БиХ, гдје је овај институт мање-више идентично одређен уназад неколико деценија, док су се криминалнополитичке и друштвене околности корјенито промијениле. Да ли је институт условног отпуста пратио те промјене? Нужан је критички осврт на условни отпуст, као начин суспендирања казне затвора. Ради се о прворазредном питању од есенцијалног теоретског, али, надасве, практичног значаја. Тим више, ако се узме у обзир да се казнена политика данас умногоме измијенила, те да преовладава мишљење јавности да се у већини случајева изричу благе казне, поготово када таква блага казна буде издржана у мањем дијелу (трећина или половина). Да ли је овакво рјешење у данашњим околностима оправдано? Аутор ће, иако у краћим цртама, настојати приказати однос управних органа у чијој је надлежности одређивање условног отпуста, наспрам суда који је изрекао првобитну казну. Да ли се на овај начин дерогира правноснажна судска пресуда? Неопходно је да се овај институт својом примјеном уклапа у модерну казнену политику, а све с циљем ефикасније заштите од криминалитета, и, с друге стране, ради унапређења принципа индивидуализације и ресоцијализације. Аутор је покушао да, примјеном позитивноправног као и других научних метода, у сумарном приказу, представи разлоге за и против постојећег рјешења института условног отпуста у кривичном законодавству у Босни и Херцеговини, као и да *de lege ferenda* предложи одређена рјешења.*

Кључне ријечи: Условни отпуст; Казна затвора; Опозив; Рехабилитација; Индивидуализација.

1. ПОЈАМ УСЛОВНОГ ОТПУСТА

Условни отпуст представља пријевремено отпуштање са издржавања казне. Овај институт потиче још из XIX стољећа, и своју егзистенцију дугује ирском прогресивном систему извршавања казне затвора.¹ Етаблирао се као тада прогресивна идеја да није потребно инзистирати на издржавању казне затвора до краја, уколико се учинилац поправио већ, напротив, да му је потребно помоћи у његовој ресоцијализацији – пуштањем на слободу. Мисао водила оваквог рјешења било је увјерење да овакав потез има изузетан стимулативан учинак на учиниоца.

Дакле, условни отпуст састоји се у пријевременом отпуштању осуђеника са издржавања затворске казне уколико су испуњене одређене претпоставке и испоштовани постављени услови. Када истекне вријеме условног отпуста, казна се сматра издржаном, осим ако условно отпуштени не прекрши постављене услове, када се отвара питање његовог опозива.²

Мора се уважити чињеница да је пракса пуштања на условни отпуст данас реалност у извршењу казне затвора. Она је уведена револуционарним, тзв. бодовним системом, који је смислио Александар Маконаки – британски гувернер казнене колоније Норфолк у Аустралији. Он је 1837. године омогућио осуђеницима који су се добро владали да прије коначног ослобођења проводе вријеме на слободи, изван затворских зидова, и тиме постигао велике успјехе у њиховој ресоцијализацији. Од тада, па све до данас, условни отпуст је незамјениви дио сваког савременог система извршења казне затвора. Непостојање мјере попут ове подигло би много већи зид, у психолошком смислу, од оног који окружује казнене заводе, односно уколико се изразимо попут чувеног психоаналитичара Сигмунда Фројда – зид у главама (психичкој сфери човјека) већи је од свих зидина затвора. Стога, одређивањем ове мјере значајно се флексибира систем извршења казне затвора, који *a limine*, негира безнађе које би постојало,

---

¹ „Основна карактеристика тог система јесте да је процес извршења казне подијељен у неколико фаза. Извршење казне почиње у самици. Након тога, слиједи друга фаза – заједнички боравак на раду, а изолација по ноћи. У трећој фази, при крају издржавања казне могуће је да осуђеник буде пуштен на увјетни отпуст. Ове три фазе основна су ознака прогресивног система. У једној варијанти тог система (тзв. ирски систем) јавља се још једна степеница: прије пуштања на увјетни отпуст осуђени може добити статус слободњака, статус који му омогућује шире контакте с вањским свијетом.“ – Вид. Ф. Ваčić, *Кривично право*, Informator, Zagreb 1980, 420.

² М. Бабић, И. Марковић, *Кривично право*, Правни факултет Универзитета у Бањој Луци, Бања Лука 2009, 370.

уколико би се радикално примјењивале казне затвора (обавеза издржавања до посљедњег дана њеног трајања).

Условни отпуст, као кривичноправни институт, има доста сличности с условном осудом. Наиме, у оба случаја казна лишења слободе се суспендује, с тим што код првог претходи издржавање казне затвора, а код другог се затворска казна само утврђује. Најбитнија заједничка одредница јесте надзор над условно осуђеним, односно условно отпуштеним лицем, кроз одређено вријеме провјеравања.

У бићу оба института јесте намјера законодавца да овим рјешењима утиче на лице да оно само, својим понашањем, позитивно дјелује на остварење обје установе. Манифест позитивног понашања појединца јесте „опрост“ утврђене казне код условне осуде, уколико се не изврши ново кривично дјело у времену провјеравања, или (не)учине друге одређене мјере или обавезе, односно пресумпција издржане казне након протека времена условног отпуста.

Spiritus movens оваквих рјешења је намјера законодавца, тачније, његово предвиђање да појединац сам својим понашањем може позитивно утицати на изречену казну. У противном, непослух спрам утврђених обавеза резултира активирањем изречене казне.

Управо психолошки ефекат био је водиља нашем законодавцу да се, у прописивању условног отпуста, не определијели за обавезни надзор (који, примјерице, постоји у земљама англосаксонске правне традиције), већ да, апелом на свијест појединца, остави му да својим понашањем одлучи какав ће бити крајњи исход.³

Условни отпуст представља метод за смањење затворске популације и за постизање циљева рехабилитације. У погледу одређивања појма и правне природе ове мјере, не постоји сагласност. Очито да се примјеном условног отпуста скраћују казне затвора (слично амнестији и помиловању), али коначни исход у погледу трајања издржане казне највише зависи од каснијег понашања осуђеног који је условно пуштен на слободу.

---

³ „Ресоцијализација претпоставља и захтијева прије свега активно ангажирање самог затвореника и његову заинтересираност за властиту судбину, његову вољу и жељу за исправан живот. Систем извршења казне треба да јача такве иницијативе самих затвореника. Отуда, оправданост разних мјера којима се даје више слободе, укључује их се у управљање, допуштају се контакти с изванзатворском средином, допушта се употреба литературе, штампе, радија и телевизије. Има доста тешкоћа у остваривању ресоцијализације. Искуство показује да и само извршење оваквих казни може постати кримогени фактор, да казнени заводи могу бити плодна средина за развој криминалитета.“ – Вид. Ф. Вајић, 421.

Постоје расправе у погледу правне природе овог института. Није јасно да ли се ради о посебној криминалнополитичкој мјери којом се подстиче добро владање осуђених лица, о кривичноправном институту који се тиче одређивања казне затвора, или о пенолошком институту (у вези са извршењем казне затвора).

У промијењеним криминалнополитичким оквирима савременог друштва, гдје се државни издаци за затворски систем настоје ускладити с материјалним средствима заједнице, условни отпуст постаје нарочито значајна фаза извршења казни, у тој мјери, да се поистовјећује с алтернативном кривичном санкцијом (слично условној осуди са заштитним надзором, или пробацији, раду у јавном интересу, кућном затвору и др.), па се зато увијек посебно помиње у међународним документима који се односе на алтернативне санкције и друге мјере у чије се извршење укључује заједница (тзв. *community sanctions*).

На концу, то је и посљедица схватања казне затвора као *ultima ratio societatis*, на начин да се овом, као и низом других алтернативних мјера, модернизира систем кривичних санкција у цјелини, а све то с циљем да би се ојачао принцип индивидуализације и нове тенденције у данашњој криминалној политици – настојања да се циљеви кажњавања остварују што више, колико је то могуће, ванинституционалним мјерама, наспрам затварања или лишења слободе појединаца.

Тај захтјев подразумијева стално сужавање оквира средстава принуде и њихову замјену адекватнијим и ефикаснијим мјерама, чија је суштина у превенцији и нерепресивном преваспитању осуђених лица.⁴

2. УСЛОВНИ ОТПУСТ У КРИВИЧНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ У БиХ

Условни отпуст у кривичном законодавству у БиХ, у праву Републике Српске могућ је ако је затвореник издржао једну половину казне затвора, под условом да не учини ново кривично дјело прије истека трајања казне,⁵ док је то исто по кривичним законима Федерације БиХ и Босне и Херцеговине могуће и након једне трећине.⁶ У

---

⁴ М. Н. Симовић, „О неким актуелним питањима функционисања условног отпуста“, *Пенолошке теме* 1-2/1988, 103.

⁵ Кривични закон Републике Српске – КЗ РС, *Службени гласник РС*, бр. 49/03, 108/04, 37/06, 70/06, 73/10, 1/12 и 67/13, чл. 108, ст. 1.

⁶ 1) Осуђени који је издржао половину, те изузетно осуђени који је издржао једну трећину казне затвора, може бити ослобођен издржавања казне затвора под увјетом да не учини ново кривично дјело прије истека трајања казне (увјетни отпуст). 2)

КЗ БиХ и КЗ РС, ово питање посебно је регулисано код казне дуготрајног затвора. У том случају, отпуст може услиједити након издржане 3/5 казне, што имплицира да је у обзир индиректно узета гравитност дјела за која је могуће изрећи ову казну.⁷

Дужина издржане казне затвора представља формалну претпоставку за условни отпуст док материјални услов представља постигнути степен социјалне реадaptације, који код отпуштања након издржане једне трећине, мора бити и већи. Закони се користе синтагмом „посебне околности везане за личност које указују да је постигнута сврха кажњавања“, чије постојање омогућује пуштање на условни отпуст након издржане једне трећине изречене казне затвора.

Већина савремених законодавстава усваја став да је условно отпуштање могуће само ако је затвореник кумулативно испунио и материјални и формални увјет. Највеће законодавне разлике постоје у погледу дужине трајања ефективно издржане казне као претпоставке за дозвољавање условног отпуста.

Док нека законодавства у овом погледу предвиђају само опће рокове, захтијевајући минимум боравка затвореника у затвору, поједина законодавства поред тих рокова предвиђају и посебне рокове за одређене категорије делинквената, односно посебне рокове код осуда за одређена кривична дјела. Вријеме које је потребно да осуђени проведе у затвору да би се могао увјетно отпустити креће се углавном од половине до двије трећине изречене казне.⁸

Заједничко за сва законодавства, поред осталог, јесте и то да се примјеном ове мјере настоје растеретити затворски системи, чија препуцаност карактерише пенолошке институције свих земаља.

Осуђени који је издржао половину казне затвора може бити ослобођен издржавања казне затвора ако се за вријеме издржавања казне затвора његово понашање поправи до те мјере да се може оправдано очекивати да ће се након отпуста с издржавања казне затвора понашати примјерено, а нарочито да неће учинити кривична дјела. Приликом одлучивања о увјетном отпусту осуђеног, узет ће се у обзир његово понашање у току издржавања казне као и друге околности које указују на то да је сврха кажњавања постигнута. 3) Осуђени који је издржао једну трећину казне затвора може бити увјетно отпуштен уколико постоје увјети из става 1 овог члана и уколико посебне околности везане за личност осуђеног јасно указују да је постигнута сврха кажњавања. – Кривични закон Босне и Херцеговине – КЗ БиХ, *Службени гласник БиХ*, бр. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07 и 8/10, чл. 44. Слично је регулисано и у кривичном праву Федерације БиХ. Вид. Кривични закон Федерације БиХ – КЗ ФБиХ, *Службене новине ФБиХ*, бр. 36/03, 37/03, 21/04, 18/05, 42/10 и 42/11.

⁷ КЗ БиХ, чл. 44; КЗ РС, чл. 108, ст. 2.

⁸ В. Видовић, *Казна лишења слободе*, Глас, Бања Лука 1981, 318.

За разлику од судског и мјешовитог (судско-административног) модела одлучивања о условном отпусту, који постоје у јудикатури других држава, у БиХ је усвојен чисти административни модел поступка одлучивања о овој мјери. Поступак се покреће на основу молбе осуђеног лица, а одлуку о томе доноси комисија при надлежном министарству правде.⁹

Ово је пребачено овдје из фусноте ради боље прегледности текста. У раду ћемо укратко представити модел одлучивања који је прихваћен у кривичном законодавству у БиХ, на примјеру поступка условног отпуста у Брчко Дистрикту БиХ. *Mutatis mutandis*, овакав поступак прописан је у оба ентитета, као и на нивоу БиХ

Поступак се покреће путем молбе или на приједлог управника казненопоправног завода. Молба се потом доставља комисији, уз коју се прилаже мишљење казнене установе у којој је затвореник боравио. комисија доноси своју одлуку у форми рјешења и цијени сљедеће критерије: ранију осуђиваност, понашање у заводу, партиципацију у програму третмана, потенцијални ризик од учињења новог кривичног дјела и низ других критерија који указују на основаност приједлога или молбе.

Надлежност органа управе, сходно схватању противника овог модела, представља његову највећу слабост (детаљније о овоме у дијелу *contra* условног отпуста).

Ipsa iure, поступак доношења одлуке о условном отпусту представља управни поступак у којем орган управе у зборном саставу одређује да ли су испуњење формалне и материјалне претпоставке да би се подносицу молбе одредио условни отпуст.¹⁰ Међутим, за разлику од система у САД, гдје постоји *parole (probation) officer* који надзире понашање условно отпуштеног и којем се овај редовно јавља (укратко, врши детаљан надзор над њим, али исто тако активно учествује

---

⁹ Поступак пред Комисијом покреће се и одлука о условном отпусту доноси на основу молбе осуђеног лица или члана његове уже породице или на приједлог управника завода у којем осуђени издржава казну затвора, а у складу са Законом о извршењу кривичних санкција, притвора и других мјера у Брчко Дистрикту Босне и Херцеговине. – Вид. Пословник о раду Комисије за условни отпуст Брчко Дистрикта, *Службени гласник БД БиХ*, бр. 48/12, чл. 4.

¹⁰ У Федерацији БиХ, надлежну комисију за условни отпуст именује Влада Федерације БиХ. Комисија има предсједника и четири члана и њихове замјенике. Именује се од представника Врховног суда ФБиХ, Федералног тужилаштва, Федералног министарства и других федералних органа управе у чијој је надлежности посао социјалне заштите. Комисија доноси пословник о свом раду. На нивоу БиХ, сличан је принцип уређења и формирања комисије, која има представника Суда БиХ и Министарства правде БиХ. Мандат чланова је пет година. Комисија је у свом раду независна.

у његовом прилагођавању животу на слободи кроз савјетовање, помоћ при проналажењу запослења итд.), у нашем законодавству не постоји таква специјализирана особа, нити обавеза сталног надзора, већ се, као што је истакнуто, очекује од осуђеника да се „снађе сам“.

2.1. Опозивање условног отпуста

Према одредбама КЗ БиХ, које су сличне одговарајућим одредбама у кривичним законима Федерације БиХ, Брчко Дистрикта БиХ и Републике Српске, опозив условног отпуста је обавезан, ако затвореник за вријеме трајања условног отпуста учини једно или више кривичних дјела за које му суд изрекне казну затвора од једне године или тежу казну.¹¹

Факултативни опозив могућ је ако затвореник за вријеме трајања условног отпуста изврши једно или више кривичних дјела за које му суд изрекне казну затвора до једне године. У овом случају, суд цијени низ околности – сличност новог кривичног дјела с ранијим, мотиве због којих је дјело учињено, околности извршења дјела, као и низ других фактора од значаја, који су одлучни у оцјени да ли је оправдано опозвати условни отпуст.

У случају опозива, суд изриче јединствену казну примјеном одредаба о одмјеравању казне за стицај кривичних дјела.¹² Дио казне, коју је лице издржало основом раније пресуде, урачунава се у јединствену казну, с тим да се вријеме проведено на условном отпусту не урачунава.

Међутим, суд може одступити од ових правила на начин да изрекне казну неовисно од раније изречене казне, уколико се примјеном одредаба о одмјеравању казне за кривична дјела учињена у стицају, не би могла остварити сврха кажњавања, узимајући у обзир трајање неиздржаног дијела раније изречене казне.¹³

Уколико је затвореник на условном отпусту осуђен на казну затвора до једне године, а суд оцијени да отпуст није нужно опозвати, вријеме условног отпуста се продужава за оно вријеме које је он провео на издржавању нове казне затвора. Опозив условног отпуста није могућ ако је за ново кривично дјело изречена новчана казна.

У краткој елаборацији института условног отпуста у кривичном законодавству у БиХ, на примјеру Пословника о раду Комисије за условни отпуст Брчко Дистрикта БиХ, као и приказу правила о опо-

---

¹¹ КЗ БиХ, чл. 45, ст. 1.

¹² КЗ БиХ, чл. 53 и 55, ст. 1.

¹³ КЗ БиХ, чл. 55.

зиву у Кривичном закону БиХ, видљиво је прожимање рада управних органа с радом суда.

Поставља се питање усклађености у раду при примјени ове мјере, двије основне полуге власти, као и значај њиховог утицаја на обликовање и сам битак института који засигурно има прворазредни значај, а коме се, пак, у стручним круговима придаје мало значаја. Управо ту леже многи аргументи који оспоравају постојећа рјешења у *de lege* одредници условног отпуста, али и они који категорички заговоравају постојеће рјешење, или само постојање овог института.

У поглављима која слиједе имамо намјеру кратко приказати разлоге „за“ и „против“ постојећег рјешења, основном полемика које се воде у домаћој доктрини и јудикатури.

2.2. Разлози који оправдавају постојање условног отпуста (*pro*)

Без обзира на сва средства и могућности које стоје на располагању суду приликом одмјеравања казне, суд ипак није у могућности да унапријед тачно предвиди вријеме које ће бити неопходно за остварење сврхе кажњавања. Та могућност постоји тек у фази извршења казне, и то на страни управе казнено-поправне установе. То је први разлог који оправдава постојање условног отпуста.¹⁴

У средишту пажње је осуђено – затворено лице, чија се прогноза понашања у тренутку доношења пресуде, *a priori*, не може дати.¹⁵ Битан разлог, свакако, представља и стимулација затвореника, продирање у његову свијест и наметање спознаје да активним понашањем може скратити боравак у затвору. Ово захтијева активно учешће особља запосленог у казним заводима, нарочито психолога или педагога, чији модус операнди у приступу затворенику као појединцу мора почивати на намјери да му јасно предочи слику како искључиво о њему овиси дужина боравка у установи.

Овај психолошки потицај показао се изузетним у пракси многих држава, али што је битније, био је пресудан у социјалној адаптацији

---

¹⁴ Б. Чејовић, *Кривично право*, Досије, Београд 2007, 320.

¹⁵ „Основна је криминалнополитичка идеја код ове институције да се дуљина казне усклади с напретком учиниоца на линији његова преодгоја, да се он сам више ангажира за своју ресоцијализацију, те да се прије дефинитивног пуштања на слободу може провјерити способност затвореника за живот на слободи. Зато се и истиче у прописима о увјетном отпусту, да се ради потицања властитих напора осуђених особа за укључивање у редовни живот на слободи, осуђени, за које се с основном може очекивати да ће се на слободи добро владати и да неће вршити кривична дјела, пуштају на увјетни отпуст. Увјетни отпуст претпоставља, и то је његова централна точка, правилан избор личности којој треба признати ову привилегију.“ – Вид. Ф. Ваџић, 422.

након пуштања на слободу. Слиједом тога, с правом се може рећи да је условни отпуст примордијална степеница у cjеловитој рехабилитацији затвореника.

Непостојање овакве мјере већину појединаца изложило би дубоким агонијама и депресијама, гдје би се јасно искристализирала мисао „био овакав или онакав, чинио ово или оно, моје је да издржим казну до краја“, што би директно нарушило сав напор друштва да се кроз мјере, попут условног отпуста, спроведе ресоцијализација осуђених лица на најбољи могући начин, те их се, потом, врати у нормалне животне токове. Заговорници идеје условног отпуста управо овај аргумент подижу на пиједестал због чега се потреби његовог постојања не може приговорити.

Поред истакнутог, одређени правни теоретичари овакав свој став образлажу низом хуманистичких разлога, принципом индивидуализације – наглашавајући да нисмо сви исти, те да многи затвореници у кратком времену проведеном у затвору схвате шта су учинили, изразе кајање, и управо у томе проналазе велику снагу, жељу и мотивацију да унаприједи своје животе. Надаље, заговорници идеје условног отпуста негирају егалитаристичко учење о апсолутној једнакости људи, које је свој пут у кривично право, у овом смислу, пронашло у учењу класичне школе кривичног права. Ово учење засновано је на метафизичким, па чак и трансценденталним постулатима, чија научни опсег не уважава појединца као јединку са свим својим специфичним карактеристикама које га одвајају од другог. Појединац постаје предметом грубог аутоматизма примјене апстрактне правне норме. Можда најбоље филозофско тумачење оваквог учења дао је Жан Жак Русо, у свом дјелу *Дух закона*, гдје каже: „Не постоје једнаки људи, али је нужна једнакост међу људима“.¹⁶

Због тога, неопходно је диференцирати такве од других затвореника, стављањем у изглед могућности условног отпуштања као својеврсне награде за добро владање. Наведено се аутоматски одражава на њихово понашање, чиме они постају узорни затвореници. Позитив-

---

¹⁶ Класична школа кривичног права, кроз своје најистакнутије представнике Те-заре Бекарија и Анселма Фојербаха, и под великим утицајем филозофских схватања носиоца њемачког идеализма, Канта и Хегела, почивала је на принципима апсолутног индетерминизма. Сва пажња била је усмјерена на кривично дјело и кривичну санкцију. Учинилац дјела, дакле човјек као индивидуа или носилац радње, био је потпуно занемарен. Нису уважаване диференцијалне карактеристике које су постојале код појединаца, те се осномом тога, санкција имала примијенити једнако на све и под истим условима. У данашњем кривичном праву, ово учење, овакав облик егалитаризма је напуштен. О овоме, више вид. М. Милутиновић, *Криминологија с основима криминалне политике и пенологије*, Савремена администрација, Београд 1973, 50 и даље.

не последице не окончавају се самим чином пуштања на слободу, него своје истинско утјеловљење имају у времену провјеравања, када условно отпуштено лице неће учинити ново кривично дјело, него ће нормализирати свој живот, поучено ранијим искуством.

Значај условног отпуста, који поред описаног, подразумејева и многе друге позитивне ефекте (поред психолошки оријентираних који дјелују као иницијални, ту су и други; нпр. растерећење затворских система који су скупи, онемогућавање тзв „криминалне инфекције“ кроз непотребно дуге боравке у затвору итд.) препознат је од стране међународне заједнице.¹⁷

Поједини теоретичари, али понајвише практичари, који су обављали послове у комисијама за условни отпуст, сматрају да надлежне комисије у процесу одлучивања о условном отпусту могу својом одлуком исправити одређене пропусте суда приликом одмјеравања казне, који је у одређеним случајевима изрекао (по њиховом ставу) исувише строге казне с обзиром на дјело и учиниоца или његову кривицу, и извршити својеврсну репарацију (по узору на помиловање) ранијим пуштањем на слободу. С друге стране, ово је предмет противљења поборника против оваквог рјешења. Они у томе виде дерогирање правноснажне судске пресуде, као и дерогирање судске функције са суда, као јединог носиоца тог овлаштења, на управне органе и њихове комисије. То је последица усвојеног, чистог административног модела доношења одлуке о овој ствари. Одговарајући на критику како треба одлуку о условном отпусту вратити у оквире судског поступања, поборници административног модела истичу да судови нису специјализирани, попут заводског особља и комисије (као пандан том особљу), да у постпроцесном стадију прате напредак осуђеника. За ово, поред редовног посла и обавеза, судови немају времена. Стицај тих околности, сходно њиховом мишљењу, онемогућује судско вијеће или судију појединца да донесе квалитетну одлуку кроз призму понашања и цјелокупне ресоцијализације лица.

Вријеме проведено у казненој установи може дјеловати као кримогени фактор. Ризик од тога понајвише постоји код учинилаца лакших кривичних дјела, чији долазак у контакт са рецидивистима или другим осуђеницима за тежа дјела, може дјеловати на њих стимулативно, у смислу да професионализирају своје криминалне активности

---

¹⁷ У заједничком пројекту Савјета Европе и Европске уније под називом „Унапређење могућности увођења алтернативних санкција у пракси“, из 2009. године, у оквиру алтернатива казни затвора, на првом мјесту се наводи условни отпуст и његова улога и значај.

или науче неке нове вјештине испољавања криминалитета.¹⁸ И овдје, такођер, условни отпуст може дјеловати као коректив. Иако донекле разумљиве, критике института условног отпуста нису „побиједиле“. Теоретичари који подржавају постојање и развој условног отпуста као важан разлог, поред досад већ наведених предности условног пуштања осуђеника, наводе да условни отпуст смањује оштрину прелаза између услова у затвору и услова на слободи. То значи, да условни отпуст обавља и функцију постпеналне мјере, која је неизоставан дио комплетног третмана осуђеника.¹⁹

Дакако, постоје и многи други разлози који оправдају постојање условног отпуста у форми у којој је присутан у кривичним законима наше државе, но већина теоретичара је сложна да, поред очите потребе постојања оваквог круцијалног кривичног института, потребне су одређене измјене и допуне. Због сумарности овог рада, аутор није у могућности да се осврне и на низ других разлога који оправдају овај институт у изнесеној форми, већ се морао задовољити излагањем оних најбитнијих из којих произлазе многи други, а који захтијевају много шири научну елаборацију и експликацију.

2.3. Разлози који не оправдавају постојање условног отпуста (*contra*)

У теорији кривичног права, постоје схватања о неоправданости постојања мјере условног отпуста, посебно на начин и у условима који постоје у БиХ, у којој виде директно уплитање извршне власти у надлежности суда. Стога, ови теоретичари оштро критикују административни модел који је усвојен у великом броју земаља. У том спајању или мијешању надлежности управних органа и судских, они виде негирање цјелокупног труда утврђивања учињеног кривичног дјела, кривице учиниоца и сложеног поступка одмјеравања казне, што карактерише дуже кривичне поступке кроз фазе истраге, главног претреса или жалбене поступке, па све до фазе извршења санкције. Једнако тако, та негација се очитује и у кратком чину сједнице над-

---

¹⁸ Поред чувених теоретичара криминологије, Ферија и Гарофала, који су у краткотрајним казнама лишења слободе видјели „семинаре криминалитета“, у криминолошкој теорији посебно се истиче Габријел Тарде, са својим учењем о професионалном криминалцу и теорији о имитацији, затим амерички криминолог Сатерленд, са својим учењем о идентификацији као узроку криминалитета, гдје се појединац идентифицира с узорима који га окружују. У контексту споменутог, није тешко закључити какви то узорци постоје у казненопоправним заводима и какав је њихов утицај, посебно према примарним делинквентима. Стога, учинак који у оваквим приликама може имати условни отпуст, од немјерљивог је значаја.

¹⁹ В. Врањ, *Алтернативне мјере и санкције у кривичном законодавству и пракси у Босни и Херцеговини*, Правни факултет Универзитета у Сарајеву, Сарајево 2009, 100.

лежне комисије која, неријетко, по одређеном аутоматизму одобрава условни отпуст, чиме негира све оно што је с великим трудом уврђено у кривичном поступку.²⁰

Наиме, надлежне комисије извјештај казненопоправног завода о осуђенику и његовом понашању у правилу сматрају тачним, не осврћући се на њега критички, не тражећи његове евентуалне допуне или преиспитивање. Укратко, руководство казног завода неријетко је то које индиректно пушта осуђеника на слободу. Непотребно је посебно истицати колико ова чињеница представља плодно тло за многа коруптивна кривична дјела.

Основ одлука комисија најчешће представља став да су затвори пуни, те да их овим путем треба растеретити. При томе, не води се рачуна о томе каква се порука шаље прекобројним отпуштањем осуђеника на слободу.

Поред овога, погрешна примјена одредаба закона о извршењу кривичних санкција у БиХ, у дијелу одобравања погодности осуђеницима (отпуштање викендом и др.),²¹ на начин да је оваква пракса постала правило, а не изузетак – као награда и стимуланс, уз неселективно условно отпуштање, грубо нарушава елементарне принципе кривичног права.

Исход тога представља формирано јавно мишљење да казненопоправни заводи представљају више одмаралишта, него институције гдје се извршавају кривичне санкције. *Eo ipso*, категоричан је став заговорника ових критика да се мора пронаћи начин сузбијања злоупотребе ових мјера, као и начин ограничења у одређеном обиму.

---

²⁰ Посљедном реформом кривичног законодавства питање условног отпуста, према нашем мишљењу, није ријешено на задовољавајући начин. Наиме, спорна је криминалополитичка оправданост рјешења према којем одлуку о условном отпусту доноси Комисија за условни отпуст при Министарству правде, као и рјешење према којем се условни отпуст може дати након половине издржане казне затвора независно од дужине изречене казне у конкретном случају. Тим више што сматрамо да се сврха кажњавања не може постићи краткотрајним боравком у казнено-поправној установи, те у случајевима у којима је суд изрекао нпр. казну затвора у трајању од шест мјесеци давањем условног отпуста након три мјесеца издржане казне затвора сврха кажњавања, а поготово генерална превенција, у већини случајева није постигнута. Слично је и са обавезама осуђеног на условном отпусту. Према постојећем рјешењу, суд нема могућност да условно отпуштеном наметне обавезе осим обавезе да за вријеме трајања условног отпуста не изврши ново кривично дјело. О овоме, више вид. И. Марковић, „Актуелни проблеми у систему кривичних санкција и њиховој примјени у Босни и Херцеговини“, *Ревиија за криминологију и кривично право* 1/2010, 160 и даље.

²¹ Умјесто свих, вид. Закон о извршењу кривичних санкција у ФБиХ, *Службене новине ФБиХ*, бр. 44/98, 42/99, 12/09 и 42/11, чл. 89.

Такођер, поједини правни писци сматрају да арбитражност у изрицању нарушава, прије свега, начело једнакости људи пред законом, затим да слаби или потпуно анулира сврху кажњавања као један од стубова криминалне политике и свеопће реакције друштва на криминалитет. Тако, у сличним или истовјетним приликама, један појединац може бити условно отпуштен, а други не.

Надаље, недовољно теоретско и практично познавање правила кривичног права (у системима гдје у комисијама нема чланова из правосудних органа), посебно пенологије, представља озбиљну препреку у раду комисија чији чланови често у разматрању молби сву пажњу усмјере на појединаца и његово понашање, а потпуно занемарују учињено кривично дјело и његове посљедице. Тачније, комисије и њени чланови не воде се у свом раду *numerus clausus* правилима о сврхи кажњавања. Поједини правни теоретичари у томе виде и кримогени фактор формирањем става код учинилаца кривичних дјела прије самог чина извршења, који гласи „брзо ћу изаћи ван, тј. бити пуштен“.

Други значајан критички аргумент, поред описаног модела постојања и самог поступка условног отпуста, јесте временски праг након којег је отпуст могућ. Праг од једне трећине казне затвора након којег може услиједити одлука о отпуштању, представља грубо негирање утврђене и изречене казне затвора. Неопходно је тај минимум подићи нешто више, па чак и изнад једне половине издржане казне, која је, по ауторовом мишљењу, постављена доста ниско. Рјешење по угледу на дуготрајни затвор (3/5 изречене казне), било би боље и умногоме би учврстило оправданост постојања ове мјере. Смањило би ефекат негирања сврхе кажњавања, а у исто вријеме задржало позитивне стране условног отпуста.

Пропоненти овог учења држе да се не води рачуна о оштећенима и учинку који пријевремено пуштање има према њима. Они постављају јасно питање оправданости таквог и толиког умањења казне затвора. Како у доста краћем времену од предвиђеног постићи циљеве рехабилитације, затим, да ли се добро понашање може у толикој мјери наградити и сл. Добро понашање је, у правилу, нешто што се очекује од појединца, стога је погрешно подићи га изнад значајнијег фактора попут генералне превенције.

У низу приговора, поједини правни писци проблематизирају и питање надзора над условно отпуштеним. Надзор у кривичном законодавству у БиХ постоји експлицитно код условне осуде за заштитним надзором, док је код института рада за опће добро, условне осуде и условног отпуста, појединац препуштен сам себи. Он, тако, својим понашањем „одлучује“ о евентуалном реактивирању изречене казне или опозиву. У непостојању надзора над условно отпуштеним лицем,

поборници овог учења, виде превелику неглигенцију државних органа. Појединац напушта уређени затворски систем, гдје је имао стални надзор и помоћ стручних лица (педагога, психолога) и одједном остаје без таквог вида помоћи и савјетовања. Изнимно је дискутабилно, овисно од карактеру сваког појединца, колико он сам може довршити успјешно започети процес рехабилитације, те да ли ће осјећај слободе компензирати недостатак стручне особе према којој је можда створио повјерење и чији је успјешан третман нагло прекинут условним отпустом. С друге стране, неоправдан условни отпуст лицима које поуздано није напустила *doli incipax* (зла намјера) може представљати поновну шансу за ново кривично дјело.

То значи, да лице пуштено на условни отпуст, на основу извјештаја казненопоправне установе, након изласка из казненопоправне установе нема никаквих ограничења у погледу његовог понашања (изузев ограничења везаног за извршење новог кривичног дјела) која би могла позитивно утицати на његов процес ресоцијализације. Овакво стање у погледу извршења условног отпуста (питање надзора лица) постојало је код нас до законских измјена које су представљене у наредном поглављу.

Таква ситуација би се могла ријешити прихватањем рјешења која имају многа савремена законодавства према којима се осуђено лице на условном отпусту ставља под заштитни надзор и намећу му се одређене обавезе, нпр. лијечење у одговарајућој здравственој установи, посјеђивање одговарајућег психолошког, професионалног или другог савјетовања, прихватање запослења, забрана дружења са одређеним лицима, забрана приближавања жртви, забрана посјеђивања одређених мјеста и сл.²² Ова рјешења постоје у многим европским државама као што је то нпр. у кривичном законодавству Словеније, Аустрије, Бугарске, Италије итд.

Слиједом изнесеног, а и основом других приговора који овдје нису споменути, критичари овако дефинисаног условног отпуста, предлажу крајњу рестрикцију у примјени (за изнимне оправдане случајеве), или потпуно укидање за тежа кривична дјела попут силовања, организираног криминала, тероризма, или категоријама повратника, као и у другим случајевима тежих кривичних дјела.

---

²² И. Марковић, 65.

2.4. Новије измјене законских одредаба које се тичу условног отпуста у кривичном законодавству ФБиХ, РС и БиХ

Скоријим измјенама и допунама Кривичног закона ФБиХ и Закона о извршењу кривичних санкција ФБиХ, уведене су одређене новине које представљају корак напријед у унапређењу института условног отпуста. Измјенама и допунама КЗ ФБиХ уведен је кућни затвор са електронским надзором за особе осуђене на казну затвора до једне године.²³ Овим је у кривично законодавство Федерације БиХ уведена нова алтернативна мјера која, поред постојећих, стоји на схватању казне затвора као *ultima ratio* на начин да краткотрајну казну затвора суспендује притварањем у кући уз електронски надзор. Тиме је систем извршења санкција обogaћен, по угледу на друга законодавства у којима електронски надзор већ дуже постоји, за још једну суплеторну мјеру казни затвора, а све у правцу још веће хуманизације. Измјенама Закона о извршењу кривичних санкција у ФБиХ, одређен је поступак извршења кућног затвора са електронским надзором, који, због сумарности овог рада, неће бити детаљно презентираан.²⁴

Измјенама у Закону о извршењу кривичних санкција, притвора и других мјера БиХ, уведене су мјере надзора, забране, ограничења и јављања надлежном органу с циљем помоћи условно отпуштеном лицу.²⁵ Овим је у погледу редефинисања и унапређења института условног отпуста до сада највише учињено, те се битним дјелом ослања на оно што смо навели у критичком осврту на институт условног отпуста. Рјешења која су овдје уведена слиједи правац који постоји примјерице у САД (*probation/parole officer*), с обзиром на то да се уводи обавеза условно отпуштеног да се јавља надлежном органу или лицу, које потом, најмање једном у шест мјесеци, или чешће, на захтјев условно отпуштеног, како то стоји у закону, доставља Суду БиХ, Комисији за условни отпуст на нивоу БиХ или другом суду у БиХ, информацију о резултатима који су постигнути у процесу извршења условног отпуста. Сљедећа битна новина у овом закону, јесте увођење „обавезног условног отпуста“. Наиме, у погледу казни затвора до двије године, затвореник ће након издржане двије трећине казне до-

---

²³ Закон о измјенама и допунама Кривичног закона Федерације БиХ, *Службене новине ФБиХ*, бр. 42/11, чл. 43ц.

²⁴ Закон о измјенама и допунама Закона о извршењу кривичних санкција у ФБиХ, *Службене новине ФБиХ*, бр. 42/11, чл. 23–26.

²⁵ Закон о извршењу кривичних санкција, притвора и других мјера БиХ, *Службени гласник БиХ*, бр. 10/12 и 100/13.

бити обавезан условни отпуст уз испуњење услова из члана 44 КЗ БиХ.²⁶

У корак с рјешењима одређеним у законодавствима Федерације БиХ и Босне и Херцеговине, иде и рјешење нормирано у Републици Српској, гдје је одређен надзор над условно отпуштеним на начин да је отпуштени у обавези за вријеме трајања пробације, јављати се сваких 15 дана полицијској станици и органу социјалног старања надлежном по мјесту пребивалишта, односно одређена је забрана напуштања територија Републике Српске и Босне и Херцеговине за вријеме трајања условног отпуста.²⁷

Укратко предоченим измјенама у кривичном законодавству Федерације БиХ, РС и БиХ, учињен је велики корак напријед у погледу унапређења института условног отпуста у нашем законодавству, које нису могле детаљније бити изложене, но и њиховим кратким помињањем или упућивањем на њих, оне су стављене у фокус и заслужују пажњу стручне јавности.

Поред постојећих измјена условног отпуста, ипак сматрамо да је то само дио процеса унапређења овог битног института који има велики практични значај. Посебно у пракси потребно је ефикасно спроводити и више заступити уведене измјене. При томе, мислимо на кућни затвор са електронским надзором, који се према нашем сазнању слабо или скоро никако не примјењује. Све ово, *summa summarum*, иде у правцу хуманизације извршења кривичних санкција и унапређења алтернативних кривичних мјера или санкција, које засигурно представљају бућност у пенолошком смислу.

3. ЗАКЉУЧАК

Условни отпуст, без сумње, представља изнимно значајан кривичноправни институт. Као мјера чија правна дефиниција није јасно *ex lege* утврђена, оправдано постоји у кривичном праву и законодавствима многих земаља, па тако и у БиХ. Одобравањем молбе за условни отпуст може се много постићи у правцу рехабилитације и ресоцијализације осуђеног лица. Било би супротно многим начелима кривичног права (хуманости, принципу индивидуализације итд.) инзистирати на радикалном извршењу казне затвора – у цјелокупном одређеном времену. Тако би се негирало право појединцу да сам изврши највеће промјене своје личности, свог понашања, и тиме учин-

---

²⁶ Закон о измјенама и допунама Закона о извршењу кривичних санкција, притвора и других мјера БиХ, *Службени гласник БиХ*, бр. 100/13, чл. 178а.

²⁷ Закон о извршењу кривичних санкција, *Службени гласник РС*, бр. 12/10 и 117/11, чл. 159.

ковито постигне све циљеве специјалне превенције. На крају, ово је ултимативни циљ кривичног права у сегменту сврхе кажњавања. Међутим, постојеће рјешење условног отпуста у кривичним законима БиХ, кроз усвојени административни модел, поставља питање дерогирања правноснажне судске пресуде од стране управних органа.

Аутор *de lege ferenda* предлаже рјешење, на начин да се ова компетенција врати у надлежност суда, гдје би ванрасправно вијеће (уз изузеће судије који је судио у предметном случају или био члан вијећа) одлучивало о основаности молбе осуђеника. Вијеће би засигурно својим бољим стручним знањем, искуством и бољим познавањем предмета, доносило правичније и квалитетније одлуке, него надлежне комисије испред министарстава правде (кантона, ентитета или државе). Зашто не размислити о формирању посебног завода за пробацију, који би надзирао не само условно отпуштене, него и особе условно осуђене? Наравно, ово би пратиле и измјене других законских одредаба. Битно је, да би овакво рјешење значајно унијело ред у, може се рећи, хаос звани систем извршења санкција код нас. Напоследњу, посебне и специјализиране службе својим радом би успјешније спровеле процес ресоцијализације осуђених лица, док би постојање и развијање њиховог рада практично учврстило егзистенцију мјера попут условног отпуста и допринијело њеној збиљској ефикасности. Тренутачно, у већини случајева ефикасност је мисаона именица у ширем појму ове мјере.

Надаље, треба озбиљно размислити о ограничавању условног отпуста за поједина, тешка кривична дјела, с обзиром на постојеће околности у БиХ, гдје се тешко или скоро никако остварују циљеви кривичног права. Критерије за условни отпуст треба јасно издиференцирати, прецизно поставити чиме би се умањила селективност у примјени. Потребно је ревидирати оправданост постојећих временских оквира утврђене казне након којих је могућ отпуст. Рјешење од 1/3 издржане казне у КЗ ФБиХ и КЗ БиХ, чини нам се изнимно дискутабилним. Обавезно увођење надзора над условно отпуштеним ојачало би сврху постојања ове кривичноправне установе и допринијело остваривању многих, у овом раду описаних циљева.

Најбоље рјешење је, чини нам се, негдје на средини схватања *pro et contra* условног отпуста у форми у којој постоји у кривичном законодавству у БиХ. С циљем потпуне једнакости грађана на цијелом територију БиХ, оправдано би било разматрати опцију доношења *lex specialis* прописа на нивоу државе, који би свеобухватно регулисао питање одређивања условног отпуста на читавом подручју државе. У постојећим околностима, рјешење и на нивоу ентитета било би за-

довољавајуће. Овако, постоји неуједначена пракса која грубо нарушава принцип једнакости грађана.

Условни отпуст заслужује детаљнији критички осврт с циљем проналажења најбољег модуса, како би се у будућим измјенама и допунама кривичних закона регулисао боље него што је то случај сада. Посебно се то односи на увођење обавезног надзора. У научним круговима, нужно је покренути већи број дискусија о овој теми, као битном сегменту кривичног права, узимајући у обзир тренутно друштвено стање, као и стање криминалитета у нашој држави.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

Библиографске референце

1. Бабић, Милош, Марковић, Иванка, *Кривично право*, Правни факултет Универзитета у Бањој Луци, Бања Лука 2009;
2. Ваџић, Франјо, *Кривично право*, Informator, Zagreb 1980;
3. Видовић, Вјекослав, *Казна лишења слободe*, Глас, Бања Лука 1981;
4. Врањ, Вилдана, *Алтернативне мјере и санкције у кривичном законодавству и пракси у Босни и Херцеговини*, Правни факултет Универзитета у Сарајеву, Сарајево 2009;
5. Марковић, Иванка, „Актуелни проблеми у систему кривичних санкција и њиховој примјени у Босни и Херцеговини“, *Ревизија за криминологију и кривично право* 1/2010;
6. Милутиновић, Милан, *Криминологија с основима криминалне политике и пенологије*, Савремена администрација, Београд 1973;
7. Симовић, Миодраг Н., „О неким актуелним питањима функционисања условног отпуста“, *Пенолошке теме* 1-2/1988;
8. Чејовић, Бора, *Кривично право*, Досије, Београд 2007.

Правни прописи

1. Закон о извршењу кривичних санкција у ФБиХ, *Службене новине ФБиХ*, бр. 44/98, 42/99, 12/09 и 42/11;
2. Закон о извршењу кривичних санкција, притвора и других мјера БиХ, *Службени гласник БиХ*, бр. 10/12 и 100/13;
3. Закон о извршењу кривичних санкција, *Службени гласник РС*, бр. 12/10 и 117/11;
4. Кривични закон Босне и Херцеговине, *Службени гласник БиХ*, бр. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07 и 8/10;
5. Кривични закон Републике Српске, *Службени гласник РС*, бр. 49/03, 108/04, 37/06, 70/06, 73/10, 1/12 и 67/13;
6. Кривични закон Федерације БиХ, *Службене новине ФБиХ*, бр. 36/03, 37/03, 21/04, 18/05, 42/10 и 42/11;
7. Пословник о раду Комисије за условни отпуст Брчко Дистрикта, *Службени гласник БД БиХ*, бр. 48/12.

Adnan Tulić

District Attorney's Office of Una-Sana canton, Bihać

RELEASE ON PAROLE IN CRIMINAL JUSTICE SYSTEM OF BOSNIA AND HERZEGOVINA – PROS AND CONS

Summary

Institute of release on parole in criminal justice, as viewed by many authors in the field, is a marginalized topic which deserves more attention. This particularly refers to the case of Bosnia and Herzegovina where core elements of this institute have not changed for several decades, while the crime and political circumstances and social circumstances in general had been radically altered. Has the institute of release on parole followed these changes? It is necessary to critically review this institute of release on parole as a form of suspended sentence both from theoretical and practical perspective. What is the nature and how to adequately perceive the situation where a person who has been convicted of a crime (with severe consequences and greater negative impact on the community) is to be released from prison after serving only a third or a half of their original sentence? Even more so, if one takes into account that the penal policy has largely changed nowadays, and that the prevailing public opinion favors harsher sentencing. Is the current legislative solution, given the present circumstances, justified? The author seeks to explain the relationship between the administrative bodies in charge of approving the release on parole and the judicial bodies which are entrusted with pronouncing the original sentence. There is also, obviously, an issue of non-selective application of release on parole, which negatively affects the public perception of the prison system and prisoners, as people who are spending more time outside than inside the penitentiaries.

Undoubtedly, there is a dire need for the institute of release on parole to continue its existence within the criminal justice system, but only in a way that it follows the development of modern criminal and penal law. It is an imperative that this institute and its practical application fit the modern penal policy, with the aim of both achieving a more efficient protection from criminal activities and reaffirming the principle of individualization and social reintegration. Therefore, the author's main goal is to highlight the pros and cons of release on parole present in the criminal legislation of Bosnia and Herzegovina and to put forward some *de lege ferenda* solutions.

Key words: *Release on parole; Prison sentence; Recall; Rehabilitation; Individualization.*